

**Útmutató a fenntartható fejlődés
érvényesítéséhez**
az Új Magyarország Fejlesztési Terv
Társadalmi Megújulás Operatív
Programjai keretében kiírt pályázatokhoz

2009. július

Tartalomjegyzék

1. A FENNTARTHATÓSÁG FELTÉTELEINEK BIZTOSÍTÁSA, MINT TÁMOGATÉSI ALAPELV.....	3
2. A FENNTARTHATÓSÁG FELTÉTELEINEK INTEGRÁLÁSA A PROJEKTEKBE.....	4
2.1. JOGOSULTSÁGI KRITÉRIUMOK A FENNTARTHATÓSÁGGAL KAPCSOLATOSAN	4
2.2. A FENNTARTHATÓSÁGI KATEGÓRIÁK	6
2.3. A FENNTARTHATÓSÁGI SZEMPONTOK	6
2.4. A FENNTARTHATÓSÁGI SZEMPONTOK BETERVEZÉSE A PROJEKTBE	7
2.5. A PÁLYÁZAT ELKÉSZÍTÉSE	7
2.6. A FENNTARTHATÓSÁG ÉRTÉKELÉSE A KÜLÖNBÖZŐ PÁLYÁZATI ELJÁRÁSRENDEKBEN	8
2.7. A VÁLLALT FENNTARTHATÓSÁGI SZEMPONT TELJESÍTÉSE	9
3. A FENNTARTHATÓSÁGI SZEMPONTOK.....	9
3.1. I. KÖRNYEZETTUDATOS MENEDZSMENT ÉS TERVEZÉS	10
3.2. II. FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉST SZOLGÁLÓ RÉSZ-SZEMPONTOK	13
MELLÉKLET: HASZNOS INFORMÁCIÓFORRÁSOK.....	14

Az Európai Unió Bizottsága, valamint a Magyar Kormány rendelkezései alapján minden projektet úgy kell megvalósítani, hogy az a fenntartható fejlődést, ezen belül a környezet védelmét és állapotának javítását előmozdítsa. Az útmutató célja, hogy megismertesse a pályázót a fenntartható fejlődés szempontjaival, és segítséget nyújtson a szempontok érvényesítéséhez a projekttevékenység során.

1. A FENNTARTHATÓSÁG FELTÉTELEINEK BIZTOSÍTÁSA, MINT TÁMOGATÁSI ALAPELV

Az emberiség, az egyes emberek és társadalmak közvetlenül (vagy a gazdaság révén szükségleteik kielégítése érdekében) természetes környezetükből veszik el azokat a javakat, amelyeket a földi rendszer létezése óta felhalmozott. A fenntarthatóság biztosítása azt kívánja tőlünk, hogy a jelen és jövő generációk létfeltételeihez szükséges természeti és épített környezet minőségét, értékeit megőrizzük. Ettől a rendszertől az ember annyit és olyan körülmények között vehet el, hogy ne sértse saját létkielégítésének jövőbeli esélyeit.

A fenntartható fejlődés célja mindezek értelmében **az emberi társadalom fenntartása**. Ebben a feladatban **a környezet feltételként** jelenik meg, amely azt jelenti, hogy addig a mértékig használhatjuk természetes környezetünk erőforrásait, amíg nem sértjük annak megújulási lehetőségét, azaz eltartó-képességét. A gazdaság a társadalom fenntartásának, és ezen keresztül a környezet használatának eszköze. Ezt az eszközt bölcsen, a társadalom hasznára, a környezet sérelme nélkül kell használnunk. A fenntartható fejlődés célja a növekedéssel ellentétben nem az, hogy nagyobbak legyünk, hanem az, hogy „jobbak”. Amíg a fejlesztés megvalósítása visszahat a környezet minőségére, addig a környezetünk erőforrásai, és állapota meghatározza, hogy az emberiség mit és mennyit vehet el a környezetből fejlődéséhez.

A fenntartható társadalom alapvető követelményei: **szociális igazságosság**, amelynek az alapja a lehetőségekhez való hozzáférés esélyegyenlőségének biztosítása, és a társadalmi terhekből való közös részesedés; az **életminőség javítására** való törekvés; **a természeti erőforrások fenntartó használata**, amelynek megvalósításához a társadalom környezet-tudatos és környezet-etikus magatartása szükséges; és a **környezetminőség megőrzése**. Mindez azt üzeni a számunkra, hogy **a környezet jó minőségét a fejlesztések közben kell garantálni**, s arról nem utólag kell gondoskodni, amikor a károsodást már létrehoztuk. A fenntartható fejlődés az **önkéntes, gondos és megelőző magatartás** megvalósításával képes megőrizni a környezet, társadalom és gazdaság dinamikus egyensúlyát.

A Tanács 1083/2006/EK Rendelete az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra és a Kohéziós Alapra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról (továbbiakban: Általános Rendelkezések) a támogatások (egyik, horizontális) alapelveként (17. cikk) határozta meg a fenntartható fejlődés biztosítását. „Az alapok célkitűzéseit a fenntartható fejlődés keretében, valamint a környezet védelme és állapotának javítása céljának a Közösség általi előmozdítása keretében kell megvalósítani, a Szerződés 6. cikkében megállapítottak szerint.”

Az EU támogatási források felhasználását szabályozó Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) ezért stratégiai céljaként jelöli meg a fenntartható fejlődéshez való hozzájárulás biztosítását, és a horizontális szempontokhoz való hozzájárulást minden projektjavaslat vonatkozásában kötelező befogadhatósági feltételként határozza meg¹. Az ÚMFT TÁMOP 2.3.1. fejezete tartalmazza a fenntartható fejlődés érvényesítésének vonatkozó feladatait. „Annak érdekében, hogy az ország ne élje fel a fejlődést megalapozó és hosszú távon biztosító környezeti és humán erőforrásait, a fejlesztéseknek maradéktalanul meg kell felelniük a környezeti, társadalmi és gazdasági fenntarthatóság elvének. Fenntarthatónak tekinthető az a fejlesztés, amely tekintettel van a természeti és emberi erőforrásokra – beleértve a természeti értékeket, területeket, tájakat, a biológiai sokféleséget, az emberi egészséget, a társadalmi kohéziót, a demográfiai jellemzőket is –, az épített környezet és a kulturális örökség megóvására és fenntartható módon történő hasznosítására. ... A fenntartható fejlődés biztosítása érdekében a humán erőforrás-fejlesztés keretében rendelkezésre álló eszközökkel küzdeni kell a klímaváltozás és annak negatív hatásai ellen. ... A fenntarthatóságot a TÁMOP leginkább a szemléletváltozás lehetőségének megteremtésével tudja elősegíteni. A TÁMOP keretében megvalósuló képzéseknek, fejlesztéseknek hozzá kell járulnia a fenntartható fejlődést szolgáló tanuláshoz. Az EU 2006 júniusában elfogadott, megújított Fenntartható Fejlődés Stratégiája értelmében a környezet minőségének, valamint a társadalmi-gazdasági fejlődés környezeti meghatározóinak fenntarthatóságát biztosító szemléletváltást leginkább az oktatás képes előmozdítani azzal, hogy a fenntartható fejlődés eléréséhez szükséges kulcskompetenciákkal látja el az összes állampolgárt. A TÁMOP keretében az oktatás és képzés tartalmának és szemléletének átalakításával az egyén kompetenciái kerülnek előtérbe. Az új ismeretek befogadására, attitűdök elfogadására és elsajátítására képes emberek formális, nem formális és informális tanulás során teszik magukévá a környezeti fenntarthatósággal

¹ Lásd ÚMFT 3.1.4. Horizontális politikák fejezet és 6.2.3. Horizontális elvek érvényesülése fejezet.

(ezen belül pl. a globális klímaváltozás jelentőségével és hatásaival) kapcsolatos ismereteket. ... A program és műveleteinek végrehajtása során a fenntarthatóság formai és tartalmi szempontként is megjelenik, az OP és műveleteinek értékelése során önálló kritériumként fogalmazódik meg.” A TÁMOP 4.5. fejezete tartalmazza az alapelv érvényesítésének intézményi feladatait, az akciótervek az alapelv gyakorlati kezelését, a konstrukciók pedig (a pályázati és a fenntartható fejlődési útmutatón belül) a projektszintű feladatokat.

A fenntartható fejlődéshez való hozzájárulás projektszinten több módon is megjelenik. A TÁMOP 2.4.2.B ezek közül csak a választott fenntartható fejlődési szempontok szerinti értékelést jelenti. A támogatási források felhasználása során a támogatási elvnek abban az esetben is meg kell felelni, ha azokat a támogatások céljai közvetlenül nem tartalmazzák. **A pályázónak ennek alapján tehát figyelmet kell fordítania a fenntartható fejlődéshez való hozzájárulás biztosítására, függetlenül attól, hogy az a pályázat célkitűzései közt megjelenik-e vagy sem!** Az Útmutató ezen elvárásnak való megfelelésben segíti a pályázót.

Mind a tervezés, mind a megvalósítás és fenntartás időszakában, és szinte az összes vállalt szempont érvényesítése során a következő **célokat** kell szem előtt tartani:

- ❖ Természetes térszerkezet megőrzése
- ❖ Természeti erőforrások megőrzése
- ❖ Jó környezet- és egészség állapot megőrzése (károsodások elkerülése)
- ❖ Közösségek megőrzése (társadalmi felelősségvállalás)

A projekt abban az esetben tekinthető teljes egészében fenntarthatónak, **ha a projektre értelmezhető horizontális (és a nem horizontálisan meghatározott) fenntarthatósági szempontok mindegyikét érvényesíti, és ezzel hozzájárul a természeti és humán erőforrások takarékos használatához, funkcióik megőrzéséhez és károsodásuk megelőzéséhez.**

Az ÚMFT támogatási feltételei között szerepel, hogy a pályázó jogkövető magatartást tanúsítson, ezért a horizontális fenntarthatósági szempontok nem a kötelező jogi megfelelést, hanem az azon felüli horizontális teljesítményt értékelik.

2. A FENNTARTHATÓSÁG FELTÉTELEINEK INTEGRÁLÁSA A PROJEKTEKBE

2.1. Jogosultsági kritériumok a fenntarthatósággal kapcsolatosan

A Pályázati Útmutató egyes, alább választható fenntarthatósági szempontként bemutatott elemet az adott pályázati konstrukcióban jogosultsági, vagy nyilatkozattal igazolt módon, általánosan kötelező feltételként határozhat meg. Ezen kívül bármely ÚMFT pályázat értékelésének feltétele (jogosultsági kritériuma), vagy szerződési feltétele, hogy a pályázó/projektgazda a kötelezően megadandó fenntarthatósági indikátorokra vonatkozóan adatokat szolgáltatson:

Termelő tevékenységet végző szervezetek esetén	Szolgáltató tevékenységet végző szervezetek esetén
a) <i>Fajlagos vízfelhasználás mértéke</i> (teljes vízfelhasználás [m3] / alkalmazotti vagy közönség létszám [fő])	
b) <i>Fajlagos energiafelhasználás mértéke</i> (teljes energiafelhasználás [kWh] / alkalmazotti vagy közönség létszám [fő])	
c) <i>Üvegházhatású anyagok kibocsátásának mértéke</i> (CO ₂ e) [t/év]	
d1) <i>Ártalmatlanításra kerülő hulladék arányának mértéke</i> (ártalmatlanításra kerülő hulladék [t] / összes hulladék [t])	
d2) <i>Újrahasznosított papír használat aránya</i> (újrahasznosított 500 lapos papírcsomag [db] / összes felhasznált 500 lapos papírcsomag [db])	
e) <i>A kistérségben élők foglalkoztatottságának mértéke</i> (kistérségben élő, saját foglalkoztatottak száma [fő] / saját foglalkoztatottak száma [fő])	
f) <i>A fenntarthatósággal kapcsolatos tudásmegosztáson részt vett munkavállalók aránya</i> (A fenntarthatósággal kapcsolatos tudásmegosztáson részt vett munkavállalók aránya [fő] / munkavállalók száma [fő])	

Ezen fenntarthatósági indikátorokat a pályázati adatlapon, projekt adatlapban található táblázat „Kötelezően megadandó fenntarthatósági indikátorok (jogosultsági/szerződési kritérium)” blokkjában kell megadni. Ezeket a sorokat nem pontozzák, de az értéket ellenőrizhetik. Amennyiben előrelépést vállal ugyanezen szempontoknál, akkor azt ne itt, hanem az azonos tartalmú választható fenntarthatósági szempontok között jelölje (és figyeljen a benyújtáskori értékek azonosságára)! A projekt megvalósulása során a projekt előrehaladási jelentésekben (PEJ) ezen indikátorok aktuális értékét egy vagy több alkalommal, általában évente meg kell majd adni. Az indikátorokat jellemzően éves adat (előző lezárt év) alapján, vagy az e) esetben aktuális adat alapján kell megadni. Olyan pályázó esetében, amelyiknek előző évben nincsenek fogyasztási adatai, a „0” érték elfogadható.

a) *Fajlagos vízfelhasználás* [m³/vetítés alapja - megadandó]

A megelőző év vízdíjszámlái alapján kell az adatot megadni, a pályázó szervezetre vonatkozóan. Nem a fajlagos adatot, hanem a két alapadatot kell megadni! A vetítés alapja leggyakrabban az alkalmazotti vagy célcsoport létszám (fő), de egyes szervezeteknél, gazdasági vagy K+F fejlesztésekben eltérő is lehet: termelő szervezetnél a termelés egysége (tonna, m³, m², m, üzemóra, db, árbevétel (eFt), munkaidő (óra) - a pályázóra vonatkozó mértékegységet az adatlapban adja meg!).

b) *Fajlagos energiafelhasználás* [kWh/ vetítés alapja - megadandó]

Előző évi energiafelhasználás, villamos energia számlák alapján. Nem a fajlagos adatot, hanem a két alapadatot kell megadni! A vetítés alapját lásd az előző, a) pontban!

c) *Üvegházhatású anyagok kibocsátásának mértéke* (CO₂e) [t]

A globális felmelegedést fokozó gázok közül a leggyakoribb, a szén-dioxid (CO₂) kibocsátásának számítása (jogszámból alapján), vagy becslése. Ez utóbbi során legalább három forrást figyelembe kell venni: (egy év alatt fogyasztott) fűtőanyag + üzemanyag + villamos áram; azaz intézményépület fűtése + (legalább a saját tulajdonú) járművek közlekedése + elektromos berendezések használata. Összesen: {fogyasztott üzemanyag (kWh, liter, m³ vagy kg) × B}, ahol B = az üzemanyag széndioxid "termelése" 1 liter, 1 kg vagy 1 m³ üzemanyag elégetésekor. B = 0,411 kg/kWh villamos áram; 2,733kg/kg szén; 2,341kg/l benzin; 2,678 kg/l diesel; 1,502 kg/m³ földgáz esetében.

d1) *Ártalmatlanításra kerülő hulladék aránya* [t/t]

Ártalmatlanításra kerülő hulladék aránya [t/t] Az ártalmatlanítás lerakással, égetéssel, különleges kémiai-fizikai eljárással vagy tartós tárolással történik. Nem tartozik ide a szelektív hulladékgyűjtésre átadott hulladék! A hulladék nyilvántartások év végi összesítéséből meghatározhatóak az értékek. Az ártalmatlanításra (lerakásra, égetésre) kerülő hulladék és az összes hulladék mennyiségét kell megadni, tonnában. 1 m³ (1000 l) kommunális hulladék településenként nagyon változó sűrűségű, a pontos adatot a szolgáltatótól kell megkérdezni.

d2) *Újrahasznosított papír használat* [db/db]

Az újrahasznosított papír rostanyagból (másodnyersanyagból) készül, a fehérítése klórmentes. Az újrahasznosított papírcsomagok (500 lapos) számát és az összes felhasznált papírcsomag (500 lapos) számát kell megadni. Hasonló tartalmú választható szempont: 35.

e) *A kistérségben élők foglalkoztatottsága* [fő/fő]

A fenntartható társadalom fontos eleme a helyi munkaerő foglalkoztatása, a helyi igények kielégítése, a kisebb napi ingázási idő és az ezzel társuló környezetszennyezés. A pályázó szervezet kistérségében állandó lakhellyel rendelkező (helyben lakó) munkavállalók számát, valamint a teljes munkavállalói létszámot kell megadni.

f) *A fenntarthatósággal kapcsolatos tudásmegosztáson részt vett munkavállalók aránya* [fő/fő]

A környezeti, környezeti nevelési, fenntartható fejlődéssel kapcsolatos oktatáson, továbbképzésen vagy képzésben előző 12 hónapban résztvevő munkavállalók számát, és a szervezet összlétszámát kell megadni (ha ez jelentős, az önkéntes munkatársakat is beleértve). A tudásmegosztásba azok a saját munkavállalók is beleszámíthatók, akik a képzéseket tartják, vagy a fenntarthatósági tartalmú tanulási folyamatot szervezik. Azonos tartalmú választható szempont: 3.f).

A pályázat benyújtásakor a projektjavaslat **benyújtásakor érvényes értéket** kell megadni (pályázási vagy jelentéstételi időszakot megelőző, lezárt pénzügyi év alapján) a **projektet megvalósító szervezetre** vonatkozóan. A projekt megvalósító szervezet általában a pályázó szervezet (kedvezményezett, projektgazda), de bizonyos esetekben attól eltérő is lehet. Mivel a fenntarthatósági szempontok célja, hogy a projekt megvalósulás helyén, a fejlesztéssel érintett szervezeti egységnél javuljon a fenntarthatóság érvényesítése, ezért a szempontokat arra vonatkozóan kell megadni. Így önkormányzati fenntartású intézmények esetén a projekt által érintett fenntartott intézményre pl. iskola,

óvoda, egészségügyi intézmény stb. kell a fenntarthatósági szempontokat megadni. Gazdálkodó, közszolgáltató vagy társadalmi szervezet esetében amennyiben több egymástól nagyrészt független irányítással működő, és térben vagy funkcionálisan jól elkülönülő telephellyel rendelkezik, és a fejlesztés csak meghatározott számú telephelyet érint, akkor a fenntarthatósági adatokat (és a választott szempontokat is) az érintett telephely(ek)re kell megadni. Több telephely esetén összesített adatokat kell feltüntetni (egy adatlapot kell kitölteni). Amennyiben több szervezet együttesen pályázik és a fejlesztés valamennyi szervezetet érinti pl. több önkormányzatot érintő útfejlesztés és nincs önálló e célra létrehozott intézmény, összesített adatokat kell feltüntetni (pályázatonként csak egy adatlapot kell kitölteni). Például társulást alkotó önkormányzatok hivatalainak összességére, vagy közülük azon önkormányzatok hivatalainak összességére, amelyek a fejlesztés eredményéből közvetlenül részesülnek.

2.2. A fenntarthatósági kategóriák

A projekt fenntarthatóságnak való megfelelése akkor biztosítható, ha **a projekttevékenység minden fázisa megfelel a fenntarthatóság szempontjainak**, így a fenntarthatóság szempontjait szem előtt kell tartani a projekt tervezésében, a projekt kivitelezésekor (telepítés, létesítés, építés, szolgáltatásfejlesztés stb. vagy képzés, intézményfejlesztés, minősítés, szolgáltatás, egyéb fejlesztés) a projekt eredményeinek fenntartásában (működtetés), illetve a projekt tevékenység felhagyásakor. (Mivel az EU támogatások felhasználásának alapvető feltétele a projekt eredményeinek meghatározott ideig történő fenntartása, a projekt tevékenység felhagyásának fenntarthatósági szempontjait jelen Útmutató nem tartalmazza.) A pályázónak a horizontális szempont érvényesítését a projektciklushoz kapcsolódó **mindkét fenntarthatósági kategóriában** kell erősítenie, amennyiben a Pályázati Útmutató máshogy nem rendelkezik:

- I. Környezettudatos menedzsment és tervezés
- II. Fenntartható fejlődést szolgáló rész-szempontok

I. A környezettudatos menedzsment és tervezés gondoskodik arról, hogy a szervezet által végzett tevékenység ne járjon jelentős negatív környezeti hatással, vagy pozitív hatással járjon, például a környezettudatosság fejlesztése, működésoptimalizálás. Ennek legjobb eszköze a tervezés, amelynek során felméri a szervezet által végzett tevékenység várható környezeti hatásait. Amennyiben ilyeneket meghatároztak, akkor gondoskodniuk kell első helyen a jelentős negatív hatások megelőzéséről, ha nem lehetséges, akkor a csökkentéséről, s legutolsó sorban a hatások kompenzálásáról. A környezettudatos menedzsment és tervezés elengedhetetlen része a szervezet és munkatársainak ilyen irányú szakmai képzése, a fenntarthatósággal kapcsolatos tudásmegosztás és az e célt szolgáló együttműködés.

II. A fenntartható fejlődést szolgáló rész-szempontok segítenek abban, hogy az egyes természeti és humán erőforrásokat bölcsen, takarékosan használjuk, funkcióikat megőrizzük és károsodásukat megelőzzük. Ezért a termékek, szolgáltatások, közszolgáltatások fejlesztése, előállítása vagy nyújtása során saját anyag-áramlásainkat felülvizsgáljuk a kedvező hatások elérése, a kedvezőtlen környezeti hatások elkerülése érdekében. A tevékenység végzéséhez felhasználandó anyagok, erőforrások (inputok) mennyiségét, rendelkezésre állását, környezeti kockázatát figyelembe vesszük, illetve a végtermékként kibocsátott anyagok környezeti terhelését, a melléktermékként kibocsátott anyagok (outputok) mennyiségét, veszélyességét csökkentjük. Törekszünk a helyi erőforrások fenntartható használatára, működésével, rendezvényeink szervezésével példát mutatunk a környezettudatosságra. Önkéntes, együttműködő kapcsolatot tartunk fenn a társadalmi szereplőkkel, illetve a tevékenységeinkkel érintett szereplőkkel környezetvédelmi és szociális ügyekben. Munkatársaink számára élhető munkakörnyezetet teremtünk, és biztosítjuk számukra a rekreáció lehetőségét.

2.3. A fenntarthatósági szempontok

A fenti két kategóriába sorolt **fenntarthatósági szempontok** (ld. 3. fejezet) segítségével járulhat hozzá a pályázó a fenntartható fejlődéshez. **A szempontok közül választhat a pályázó.** Mivel minden konstrukció esetében könnyen elérhető a maximálisan szerezhető pontszám, nem szükséges minden fenntarthatósági szempontot indokolatlanul, kényszeredetten vagy megalapozatlanul belemagyaráznia projektjébe. A szempontok nem tartalmaznak jogilag kötelező tevékenységeket, mivel a kötelező elemek teljesítése jogosultsági szempont, ezeket a pályázó a Projekt Adatlapon a Nyilatkozatok aláírásával igazolja. Az egyes fenntarthatósági kategóriákhoz tartozó fenntarthatósági szempontokat a 3. fejezetben található táblázat tartalmazza. A táblázat többi oszlopa pedig segíti a pályázót abban, hogy a szempont tartalmát megismerje, és tájékoztatást kapjon arról, hogy miként kell megvalósítani azt.

Mivel a különböző projektjavaslatok, pályázatok tevékenységi területe nagyon eltérő (legyen szó beruházásról, közlekedési infrastruktúra-fejlesztésről, komplex intézményi átszervezésről, monitoring rendszer kiépítéséről, vagy oktatás tartalmi fejlesztéséről stb.), ezért az egyes kategóriákban a pályázók fenntartható fejlődéssel kapcsolatos lehetséges teljesítményei is különbözőek. A különböző

konstrukcióknál (pályázati felhívásoknál) ezért a fenntarthatósági kategóriák azonos fenntarthatósági szempontokra speciális részleteket tartalmazhatnak, illetve jelen Útmutatóban szereplő szempontok nem mindegyike vállalható.

A **projekthez közvetlenül kapcsolódó** szempontok adják a horizontális többletvállalási lehetőségek egy részét, és a változatelemzésben, a kiválasztott változatnál, vagy a fejlesztés részletes bemutatásánál lehet kitérni ezekre. A többi, a **projekthez közvetve kapcsolódó (szervezeti, intézményi) vállalások** a projektet megvalósító szervezet működésére, munkaszervezésére vonatkoznak, ezeket a pályázó szervezet bemutatásánál lehet részletezni. Egyes konstrukciókban mind a projekthez, mind a szervezethez kapcsolódó szempontok körében kötelező előrelépést vállalni (a részleteket a Pályázati Útmutató, illetve az Adatlap Kitöltési Útmutató tartalmazza).

2.4. A fenntarthatósági szempontok betervezése a projektbe

A fenntarthatósági szempontok biztosítása gondos tervezést kíván: a pályázat létrehozásakor a horizontális szempontot folyamatosan szem előtt tartva lehet a legjobb megoldásokat megtalálni. Jó, ha mind a projektmenedzsment szervezet, mind a végrehajtás felelősségi rendje, mind a szakmai tartalom, mind a pénzügyi és időbeli tervek integráltan tartalmazzák a fenntartható fejlődés érvényesítésének szempontját, és választott szempontjait.

A fenntarthatósági szempontok biztosítása egyes esetekben **költségmegtakarítást** eredményez a napi működés során (pl. energiahatékonyság fokozása, közeli erőforrás hasznosítása); némely esetben **költség nélküli**: csupán szemléletváltást, rugalmasságot, nagyobb figyelmet igényel a szervezet vezetősége, illetve alkalmazottjai részéről. Más esetekben viszont **forrásigényes** lehet egy-egy vállalt szempont teljesítése (pl. kibocsátás csökkentési többletvállalás vagy gyakoribb kockázatmérés). Ezekben az esetekben a vállalt szempont megvalósítása növeli a direkt és azonnali kiadásokat, hosszabb távon azonban ezek is gazdasági megtakarításokat jelentenek. Az egyes **projektekhez közvetlenül kapcsolódó**, az adott projekt típus (konstrukció) **elszámolható költségeinek megfelelő**, a **pályázatban tervezett**, az értékelők által elfogadott azon költségek, amelyek a fenntarthatósági szempontok megvalósulását szolgálják, **elszámolhatók**. (Az elszámolható költségekről részletesen lásd az Elszámolható költségek Útmutatót és a Pályázati Útmutatót.) Érdemes figyelembe venni, hogy az előkészítés költségei általános szabályként a projekt költségének 6%-áig elszámolhatók, amelynek terhére érdemes fenntartható fejlődést szolgáló szempontok tervezését is bekalkulálni. A fenntartható fejlődést biztosító tevékenységek, beruházások tervezésére is érdemes tehát figyelmet fordítani, mert azok költségeinek támogatásával a pénzügyi tervezéskor már számolni lehet.

2.5. A pályázat elkészítése

Általános feladat mind a pályázati adatlap megfelelő szakaszának (fejezetének, táblázatának funkciójának) értelemszerű kitöltése; illetve a pályázati adatlaphoz csatolandó egyéb (részletes) dokumentumokban az adatlap értékeinek megalapozása.

A **pályázati adatlapon található táblázatban a pályázat benyújtásakor érvényes érték és a projektzáraskor érvényes érték (célérték) megadásával (az adott sorban minden írható cella kitöltésével) kell jeleznie** a pályázónak, hogy mely fenntarthatósági kategóriában milyen fenntarthatósági szempont esetében vállal többletteljesítményt. A fenntarthatósági szempontok értékét az adatlapon **a projekt megvalósító szervezetre (szervezetekre)** vonatkozóan kell megadni, amely egyes esetekben a kedvezményezettől, projektgazdától eltérő lehet (ld. feljebb.), illetve a szempontnak egy évre vonatkozó (éves) értékét: a megelőző lezárt pénzügyi évre, vagy a megelőző 12 hónapra vonatkozó értékét kell megadni. A vállalással kapcsolatos részletes követelményeket a 3. fejezet táblázata tartalmazza.

Egyes szempontok **mértékegysége** csak szöveges (igen/nem) vállalást tesz lehetővé, a többségük számszerűsíthető. Amennyiben a vállalást pénznemben kell megadni, a projekt befejezéskor és fenntartás végén tervezett értéket a pályázat benyújtásának évére diszkontált árakon kell megadni. A **vállalás elfogadható mértékének feltételeit a 3. fejezet 1. táblázatának utolsó oszlopa tartalmazza**. Bármely szempont vállalásakor az a cél, hogy a pályázó valamilyen **javulást** érjen el. Ez a javulás az adott szempont jellegétől függően lehet növekedés (pl. Megújuló energiafelhasználás arányának növelése), illetve csökkenés (pl. Veszélyes hulladék arányának csökkentése). Bizonyos esetekben a már megvalósított szempontok **szinten tartása** is megfelelő. Ebben az esetben a projekt befejezéskor és fenntartás végén tervezett érték megadásakor legalább a jelenlegi helyzet fenntartását kell biztosítani. Ezen fenntarthatósági szempontok a következők (a 3. fejezet sorszámozása szerint): 2., 3.c), 3.d), 35., 48., 49., 53., 56.. A vállalás azt is jelenti, hogy a pályázó, projektgazda vállalja, hogy a közbenső években is (évenként, a projekt befejezése vagy a fenntartás végéig) fenntartsa a benyújtáskor érvényes értéket. Visszalépés nem megengedett.

A **projekthez közvetlenül kapcsolódó szempontok** adják a horizontális többletvállalási lehetőségek egy részét. A többi, a projekthez közvetve kapcsolódó (szervezeti, intézményi) vállalások a projektet megvalósító szervezet működésére, munkaszervezésére vonatkoznak. A Megvalósíthatósági Tanulmány, részletes projektterv megfelelő (általában: 2.) fejezetében jelezni kell, hogy a horizontális indikátorok pontosan milyen szervezetre vonatkoznak! **Adott táblázatban belül (az adatlap adott fejezetén belül) nem szabad különböző alanyra kitölteni az egyes, szervezetre vagy intézményre vonatkozó vállalásokat.**

Kétfordulós eljárás esetén, ha **mindkét fordulóban** a szempontválasztás alapján értékeli a fenntartható fejlődés elveinek érvényesítését, a szempontok többségét az első és második fordulóban egymástól függetlenül vállalhatjuk (pl. a második fordulóban akkor, ha az elsőben ez még nem jutott eszünkbe). Azonban egyes fenntarthatósági szempontokat csak akkor lehet a második fordulóban is vállalni, ha már az első fordulóban is vállaltuk és teljesítettük! Ezeket a szempontokat (operatív programonként eltérően, például 11., 16., 24.) a Pályázati Útmutató vagy az Adatlap Kitöltési Útmutató külön jelzi.

A táblázatban bizonyos adatokat többször is meg kell adni. Ügyeljen arra, hogy ezen adatok megegyezzenek! Ha ugyanarra vonatkozóan a pályázó két eltérő adatot ad meg, a pályázó értékelője az elsőként megadott adatot fogja figyelembe venni.

A fenntarthatósági szempontok közül néhány ún. **fajlagos mutató**. Ez azt jelenti, hogy a többletvállalás célértékét egy **vetítési egységre** kell megadni pl. a termelés vagy a szolgáltatás egységére. A fajlagos mutatók jellemzője, hogy két adatból származtathatók, a példánál maradva: a tudásmegosztásban résztvevők száma (fő) osztva az összes munkavállaló számával (fő). A két számot elosztva kapjuk meg a vetítési hányadot (százalékban, %): a fajlagos mutató a vetítés 1 egységére jutó értéket mutatja meg. A pályázó két alapadatot kell megadjon, nem a %-os értéket! (A pályázat értékelője a két adat elosztása után vizsgálja meg a vállalt javulás tényét a jelenlegi és projekt fenntartás végéig vállalt érték között.) A többletvállalást a két mutató elosztásával kapott vetítési hányadra (%-os értékre) kell értelmezni!

A pályázati adatlapon található táblázat celláit a pályázat többi részében (pályázó szervezet bemutatásakor, fejlesztés környezetének és kockázatainak bemutatásakor, fejlesztés részleteinek bemutatásakor) **megalapozott adatokkal** kell kitölteni. Ezek az adatok – konstrukciótól függően – a pályázati adatlap többi fejezetében, a kötelezően csatolandó mellékletekben (például megvalósíthatósági tanulmányban, költség-haszon elemzésben), vagy önálló fenntartható fejlődési mellékletben jelenhetnek meg. Például a projektmenedzsment szervezet bemutatásakor a fenntarthatósági/környezetvédelmi/-környezeti nevelési megbízott megadása, vagy megvalósíthatósági tanulmányban a fenntarthatósági szempontok elemzése, a költséghaszon elemzés megfelelő fejezeteiben a szükséges környezeti, társadalmi adatok megadása; a költségtáblában a vállalt tevékenység költségeinek megfelelő szerepeltetése stb.

A **megvalósíthatósági tanulmány** vagy más részletes projektdokumentum változatelemzésben vizsgálni szükséges a fenntarthatósági szempontok megvalósíthatóságát. A változatok értékelését a fenntarthatósághoz való hozzájárulás alapján is el kell végezni. Minden bemutatott változat esetén legalább a következő fenntartható fejlődési célok érvényesülését kell elemezni: **1. Természetes térszerkezet megőrzése; 2. Természeti erőforrások megőrzése (bölcs, takarékos használat, funkcióik megőrzése és károsodásuk megelőzése); 3. Jó környezet- és egészség állapot megőrzése (károsodások elkerülése); 4. (Humán) közösségek megőrzése.** A tartalmi értékelhetőség feltétele, hogy a pályázó bemutasson olyan, az értékelők szerint reális változatot, amely a fenntartható fejlődés céljainak megfelel. A kiválasztott változatban a vállalt, választott fenntarthatósági szempontokat kell bemutatni (amennyiben az adatlapon is szerepel fenntartható fejlődési szakasz, azzal, természetesen összhangban). **Egyszerűsített megvalósíthatósági tanulmány vagy projektterv** esetén (ahol nincs változat elemzés) „A projekt tartalma, megvalósíthatósága” c. fejezetben kell bemutatni a vállalt fenntarthatósági szempontokat.

2.6. A fenntarthatóság értékelése a különböző pályázati eljárásrendekben

Az ÚMFT 6. és a TÁMOP 2. és 4. fejezete alapján minden projektjavaslat fenntartható fejlődési értékelése tartalmi értékelés; azaz aszerint szöveges vagy pontozásos értékelés, ahogyan a Pályázati Útmutató E. fejezete a pályázat egészének tartalmi értékeléséről rendelkezik. Pontozásos értékelésben a fenntarthatósági szempontok vállalásáért a pályázó pontokat szerezhet, szöveges értékelésben, amennyiben a szemponthoz megadott minimum szintet teljesíti, „megfelel” minősítést kaphat. A támogatás megítélésének általában kötelező minimum feltétele, hogy a pályázó legalább 1 pontot, illetve „megfelel” szintet elérjen **a fenntartható fejlődés szempontjai szerint!** A pályázó **többletvállalásokat tehet, amelyek pontösszegéből általában legfeljebb 5 pontot vesznek figyelembe a pályázat értékelésekor.** Minél több pontra értékelnek egy pályázatot, annál nagyobb az

esélye nyerni. A támogatás feltétele (kizáró kritérium) általában, hogy a pályázó minimum **0,5-0,5 pontot elérjen mindkét fenntarthatósági kategóriában** ahhoz, így a pályázatot az értékelő, majd a Bíráló Bizottság támogatásra javasolhassa. Kategóriánként legfeljebb 2,5-2,5 pont érvényesíthető. A Pályázati Útmutató egyéb rendelkezése hiányában minden érvényesen vállalt fenntartható fejlődési szempont **0,5 pontot ér**.

Kétfordulós eljárás egyik fordulójában mindenképpen az előbb bemutatott módon értékelnek. Amennyiben mindkét fordulóban értékelik a fenntartható fejlődés elveinek érvényesítését, első fordulóban általában a fejlesztés szükségszerűségének, illetve a lehetséges változatoknak a fenntarthatósági értékelése zajlik. Egyes konstrukciók esetében az első fordulóban nem a szabadon választott fenntarthatósági szempontok, hanem a fejlesztési ötlet fenntartható fejlődés szerinti elemzésének tartalmi értékelése történik a projektkoncepció vagy Előzetes Megvalósíthatósági Tanulmány „a fejlesztés szükségszerűsége” és a „lehetséges változatok bemutatása” fejezeteinek alapján. Itt kell elemezni minden bemutatott változat esetén a következő fenntartható fejlődési célok érvényesülését: 1. Természetes térszerkezet megőrzése; 2. Természeti erőforrások megőrzése (bölcs, takarékos használat, funkcióik megőrzése és károsodásuk megelőzése); 3. Jó környezet- és egészség állapot megőrzése (károsodások elkerülése); 4. (Humán) közösségek megőrzése. Azokat az előkészítési pályázatokat, amelyek nem azonosítanak és mutatnak be olyan, az értékelők szerint reális változatot, amely a fenntartható fejlődés céljainak jobban megfelel, mint bármelyik bemutatott változat, átdolgozásra visszakapják a pályázók. A támogatás megítélésének itt is feltétele egy meghatározott minimum szint teljesítése, illetve a benyújtott dokumentumok alapján a kötelező egyéb fenntarthatósági követelmények teljesítése (pl. egyes konstrukciókban: zöld beszerzés vállalása).

Automatikus kiválasztás esetén általában elegendő az adatközlés (indikátorok megadása). A **kiemelt projektek** – amelyeket a Kormány egyedileg, pályáztatás nélkül hagy jóvá – speciális esetet jelentenek abból a szempontból, hogy nem egymással versengő pályázatokról van szó. E projektek esetében a fenntartható fejlődés biztosításának ösztönzése ezért általában nem pontozásos, hanem vagy szöveges, vagy jogosultsági módszer szerint történik. Mivel e projektek elsősorban állami/önkormányzati fejlesztések, alapvető cél e projektgazdák példamutatása, mert e nélkül nem várható el a lakosságtól és a gazdasági szereplőktől sem a fenntartható fejlődés érdekében történő cselekvés. A kiemelt projektek esetén a projektgazdának meg kell határoznia, hogy a fenntarthatóság horizontális szempontjai közül melyek alkalmazhatók (reálisan megvalósíthatók) az adott projektjavaslat esetében. Amennyiben a Pályázati Útmutató (vagy Tervezési Segédlet) máshogy nem rendelkezik, a projektgazdának az alkalmazható szempontok mindegyikében be kell mutatnia a vállalt fenntarthatósági szempontokat. A Bíráló Bizottság a projektjavaslatot a fenntartható fejlődés biztosítása szempontjából tartalmilag (is) értékeli: vizsgálja, hogy a projekt megvalósítása során érvényesíthető fenntarthatósági szempontokat a projektgazda figyelembe vette-e és megfelelő módon beépítette-e a projektjavaslatba.

A kiválasztás eljárásrendjének megfelelően a Bíráló Bizottság vagy a döntéshozó a nem megfelelőnek ítélt projektjavaslatokat visszaadhatja a projektgazdának a meghatározott szempontok szerinti és meghatározott határidőn belüli átdolgoztatásra, vagy azt elutasíthatja.

2.7. A vállalt fenntarthatósági szempont teljesítése

A pályázónak a vállalt és részpontszámmal honorált szempontot - ha a pályázó elnyeri a támogatást - **meg kell valósítania és a megvalósulás tényét az ellenőrzések során igazolnia kell tudni! Az igazolás módjáról részletesen lásd a fenntarthatósági szempontokat bemutató 3. fejezetben** (1. táblázat, Igazoló dokumentumok).

A többletvállalást a pályázat benyújtásakor érvényes értéktől kell számítani. **Egy fenntarthatósági szempont akkor tekinthető teljesítettnek, ha a pályázó a projekt befejezéséig megvalósítja a többletvállalást, és (ahol ez az adatlap alapján lehetséges,) annak eredményét a projekt fenntartás időszakának végéig (3-5 évvel a projekt zárását követően) fenntartja.**

A nyertes pályázó támogatási szerződésének a vállalt és értékelt fenntarthatósági szempontok is részei lesznek. A vállalt és szerződött többletvállalások megvalósulását az alábbi módon vizsgálják:

- A többletvállalások megvalósításának állásáról a projekt előrehaladási jelentésekben (PEJ) be kell számolni.
- A projekt megvalósulásának helyszíni ellenőrzésekor kérhetik a többletvállalások igazolását.

A vállalt célértéktől való eltérés esetén a pályázóval kötött támogatási szerződésben foglaltak szerinti szabályok érvényesek.

3. A FENNTARTHATÓSÁGI SZEMPONTOK

3.1. I. Környezettudatos menedzsment és tervezés

A környezeti menedzsment eszközök közé tartoznak a 2.-3.g.szempontok.

2. Fenntarthatósági tervvel vagy programmal (Local Agenda 21) rendelkezik vagy vállalja elkészítését [Igen/nem]

Valamennyi projekt megvalósító szervezet (kivéve önkormányzat) esetén: Gazdálkodó szervezet esetében a fenntarthatósági terv (program) készítésének célja a fenntarthatósági szempontok és megfontolások szervezeti tevékenységébe történő integrálhatóságának felmérése és ütemterv készítés azok megvalósítására. A Terv nem tanúsított belső dokumentum, amelyben a szervezet saját maga számára határoz meg erőfeszítéseket a fenntarthatóság szempontjainak érvényesítésére. A fenntarthatósági tervnek nincsenek előírt formai és tartalmi követelményei. Használhatja az „Útmutató fenntarthatósági jelentések készítéséhez” nemzetközi ajánlást, vagy az ISO 14001 szabványban [18] meghatározott programot (kiegészítve a jelen útmutató által ajánlott fenntarthatósági szempontokkal). Bővebb információ: Melléklet [4] Feltételek / ellenőrzés: szervezet- vagy cégvezetés által elfogadott és - legalább - belső nyilvánossággal megosztott dokumentum a támogatási szerződés aláírását követő legkésőbb 6 hónapon belül.

Önkormányzat esetén: Az önkormányzatok számára lehetőség a fenntartható fejlődés helyi programjának (Local Agenda 21 - LA 21) elkészítése. Az LA 21 nem azonos a környezetvédelmi programmal, több annál. A fenntarthatóság lokális, kis regionális programja komplex program, amely a természeti környezet fejlesztésével összhangban tervezi el az épített környezet, infrastrukturális rendszer, energiaellátás, közlekedés, hulladékkezelés, agrárium stb. jövő orientált alakítását. Ugyanitt lehet jelezni, ha a település klímavédelmi stratégiával/programmal rendelkezik. Az önkormányzatok számára a LA21 program készítése jól összpontosított helyi politikát eredményezhet. A Local Agenda 21 megvalósításának nincs olyan szigorú, szabványban rögzített menete, mint pl. az EMAS előírásnak, de létezik erre vonatkozóan javasolt nemzetközi megvalósítási algoritmus. Bővebb információ: Melléklet [5]. Feltételek / ellenőrzés: Fenntarthatóság helyi programjának megléte (önkormányzat által elfogadott és nyilvánosságra hozott dokumentum) és/vagy fenntarthatósági programtól független, de hazai vagy nemzetközi szervezet által elfogadott Klímavédelmi program megléte (Klímabarát Települések Szövetsége Egyesület, Klímabündis, ICLEI). Amennyiben az önkormányzat (több résztvevő esetén az összes önkormányzat) területére érvényes „Fenntarthatóság helyi programja”, vagy a minősített „Klímaprogram” 6 hónapon belül elkészül vagy jelenleg rendelkezik vele.

Adható pont: 0,5

3. Környezettudatos tevékenységek:

3.c) Környezetvédelmi /fenntarthatósági megbízott vagy környezeti nevelési, fenntarthatóság-oktatási felelős, munkacsoport kijelölése (ha erre nem kötelezett) [Igen/nem]

Környezetvédelmi / fenntarthatósági megbízott, felelős a szervezetnél környezetvédelemmel/fenntarthatósággal kapcsolatos feladatokat (hatósági bejelentések, nyilvántartások, adatszolgáltatás, szelektív hulladékgyűjtés, haváriák stb. kezelése, zöld beszerzés vezetése, beruházás környezetvédelmi szempontú irányítása, ellenőrzése, belső képzések, tájékoztatások) rendszeresen ellátó személy (megbízott munkatárs vagy alvállalkozó). Oktatási, művelődési intézményeknél a fenntarthatósági, vagy környezeti nevelési felelős, munkacsoport, aki(knek) az oktatás, tudásmegosztás, kultúrákövetítés fenntarthatósági tartalma mellett a környezetbarát működtetés (ld. fent) is feladata. Javasolt szakirányú végzettséggel rendelkező munkatárs alkalmazása, de lehet alvállalkozó is, és a feladatot partnerségben is lehet teljesíteni, amennyiben erről együttműködési, partnerségi megállapodás van. Feltételek / ellenőrzés: Csak akkor választható, ha a szervezet erre jogszabályban nem kötelezett. Munkaköri leírás vagy e feladat ellátására vonatkozó szerződés, szervezeti szabályozások, dokumentumok, mely(ek) a támogatási szerződés aláírásától számított legfeljebb 2 hónapon belül életbe lép(nek). Amennyiben az 1. szempontot teljesíti, itt nem kaphat részpontot, kivéve meglévő EMAS hitelesítés esetén.

Adható pont: 0,5

3.d) A szervezet rendszeres környezeti teljesítmény értékelésének bevezetése [Igen/nem]

Valamennyi projekt megvalósító szervezet (kivéve oktatási intézmény) esetén: A környezeti teljesítmény a szervezet tevékenysége során a fenntarthatóságra, környezetre és az emberi egészségre gyakorolt hatások és azok csökkentésére tett intézkedések összessége rendszerint mutatószámokkal kifejezve. A környezeti teljesítményértékelés (KTÉ) alapvetően önkéntes eszköz, célja ésszerűbb és környezetkímélőbb gazdálkodás. Adatként felhasználhatóak a pályázatban megadott kötelező fenntarthatósági indikátorok is. A KTÉ számos módszere ismert: öko-mérleg, grafikus módszerek, környezeti költségszámítás, környezeti minősítés, környezeti teljesítmény index, ökohatékonyasági

értékelés, EPE (ISO 14031) stb., de alkalmas lehet e fenntarthatósági értékelési tábla alapján végzett vizsgálat is. A 3.d), 3.e) és 3.g) szempont egyszerre nem vállalható! Bővebb információ: Melléklet [8], [9] Feltételek / ellenőrzés: A szempont vállalása esetén a vizsgálatot évente meg kell ismételni, a támogatási szerződés aláírásának évétől kezdve. Környezeti teljesítményeket igazoló feljegyzések (mérési jegyzőkönyvek, szolgáltatói számlák) és az ezek alapján készült fajlagos és abszolút mutatószámokról készült értékelő feljegyzések, melyek legfeljebb egy évesek, adják az ellenőrzés alapját. Amennyiben az 1. szempontot teljesíti, itt nem kaphat részpontot, kivéve meglévő EMAS hitelesítés esetén.

Oktatási, nevelési, művelődési intézmény, szervezet esetén az oktatás tartalmára vonatkozóan: A szempont az intézményben dolgozók (tanárok és kiszolgáló személyzet) és tanulók környezet-tudatosságának megismerését és nyomon követését szolgálja, megmutatja a növekedést. Ajánlott környezettudatosság mérési eljárások: környezeti attitűdskálák módszere, személytelen környezettudatosság skálák, környezettudatos viselkedés skálák, vagy bármely nemzetközi vagy hazai kutatási eredményeken alapuló eljárás. Bővebb információ: Melléklet [10]. Feltételek / ellenőrzés: A 3.d), 3.e) és 3.g) szempontok közül legfeljebb egy vállalható! A szempont akkor tekinthető elfogadhatónak, ha valamely elfogadott mérési módszer segítségével az oktatási intézmény a projekt kezdetekor és annak zárásakor, többéves projekt esetén a projekt idején évente az intézményre reprezentatívan vagy teljeskörűen elvégzi a környezettudatosság mérését. A felmérés dokumentációja, és a mérőeszköz az ellenőrzés alapja. Amennyiben az 1. szempontot teljesíti, itt nem kaphat részpontot, kivéve meglévő EMAS hitelesítés esetén.

Adható pont: 0,5

3.f) A fenntarthatósággal kapcsolatos tudásmegosztáson részt vett munkavállalók aránya [fő/összlétszám]

A környezeti, környezeti nevelési, fenntartható fejlődéssel kapcsolatos oktatáson, továbbképzésen vagy képzésben évenként résztvevő munkavállalók száma a szervezet összlétszámához viszonyítva. A tudásmegosztásba azok a saját munkavállalók is beleszámíthatók, akik a képzéseket tartják, vagy a fenntarthatósági tartalmú tanulási folyamatot szervezik. Számítása: tudásmegosztásban részt vevők száma előző évben [fő]/ összmunkavállalói létszám [fő]. Összefügg az f) kötelezően megadott adattal. Feltételek / ellenőrzés: A szervezet meghatározott rendszerességgel, a különböző munkakörökhöz illeszkedően környezetvédelmi, környezeti nevelési, fenntarthatósági kérdésekben oktatásokat tart, vagy külső továbbképzésekre küldi munkatársainak legalább 25%-át. Oktatási jegyzőkönyv, napló, jelenléti ív, oktatásokat szabályozó dokumentum, továbbképzési, képzési szerződés, tanfolyami, részvételi igazolás az ellenőrzés alapja. Amennyiben az 1. szempontot teljesíti, itt nem kaphat részpontot, kivéve meglévő EMAS hitelesítés esetén.

Adható pont: 0,5

A fenntartható fejlődést szolgáló tervezési eljárások és üzletpolitika körébe tartoznak a 8.-11. szempontok

8. A projekt kiterjed a környezeti, fenntarthatósági ismeretek bővítésére [Igen/nem]

A tudásmegosztásra irányuló vagy azt tartalmazó projektek esetén a tudásmegosztás tartalma, módszere kiterjed a környezettudatos menedzsment eszközökre, az oktatott tevékenységgel kapcsolatban a fenntarthatóságot biztosító célkitűzésekre, a zöld beszerzés lehetőségeire, az ipari ökoszisztéma megoldásokra, anyag-, energia- és erőforrás- hatékonyság lehetőségeire, a kibocsátás csökkentésre, a szállítási igények csökkentésére, környezet-egészségügyi vonatkozásokra, a társadalmi felelősségvállalásra, a jövő generációk jogaira, az elővigyázatosság elvére, a fenntarthatósághoz szükséges kompetenciák fejlesztésére. Közoktatási, tanárképzési projektek esetén a fenntarthatóság eléréséhez szükséges kompetenciák fejlesztése javasolt (rendszer gondolkodás, interdiszciplináris megközelítés, felelős döntéshozatal, együttműködés, jövőre irányuló gondolkodás, környezettudatos életvitel, emberi jogok stb.). Feltételek / ellenőrzés: A pályázó vállalja és tervezi, hogy a projekt a tudásmegosztás a felsorolt ismeretek közül legalább kettő terjesztésére kiterjed, melyet képzési jegyzőkönyvvel, szakmai anyagokkal, tananyagokkal, tanulmányokkal, értékelő lapokkal tud igazolni.

Adható pont: 0,5

9. A tudásmegosztás (képzések, műhelyek, konferenciák, megbeszélések stb.) választott körülményei környezettudatosságot tükröznek [Igen/nem]

A tudásmegosztásra irányuló vagy azt tartalmazó projektek, tevékenységek tervezése és megvalósítása során annak helye és módja tekintetében is gondoskodnak: a hulladékminimalizálásról, a helyszíni választott intézményben a szelektív hulladékgyűjtésről, az energiatakarékosságról, egészséget kímélő foglalkoztatásról (világítás, monitor kiválasztás, zöld növények, szellőzés stb.), egészséges

táplálkozásról, pihenéshez szükséges zöldfelületről, a kiadványok, oktatási, képzési stb. anyagok újrahasznosított papírra nyomtatásáról és a kerékpártárolásról. A szempont egy része szorosan kapcsolódik a zöld beszerzéshez, és a szolgáltatás vásárlás során érvényesíthető, míg másik részük a közösségi helyek tervezésekor érvényesíthető szempont. Használhatóak a zöld fesztiválok és rendezvény ajánlások². Feltételek / ellenőrzés: A vállalat értelmében a projekthez kapcsolódó összes tájékoztatói, egyeztetési, oktatási tevékenységének körülményei a felsoroltak közül legalább négynek-négynek megfelelnek, és a választás környezeti kímélő szempontjait tudatosítják az érintettekben (résztevők, szervezők, képzők, szolgáltatók). Az ellenőrzés alapjai tervdokumentációk, vonatkozó számlák, beszerzési dokumentációk, tájékoztatók stb.

Adható pont: 0,5

11. Környezeti szempontokat alkalmaz eszközök, termékek, alapanyagok, szolgáltatások beszerzésénél [Igen/nem]

Környezeti szempontból előnyösebb eszköz, termék, alapanyag (továbbiakban: eszköz): azon eszköz, amely erre irányuló védjeggyel rendelkezik, vagy olyan eszköz, szolgáltatás, amelynek előnyös környezeti tulajdonságai a termékismertetőből vagy a szerződési, vagy a szállítási feltételekből egyértelműen megállapíthatók. Ajánlatkérés esetén a szempontot megjelenítheti a beszerzés tárgyában, részletes leírásban, a beszállítótól elvárt követelmények között (pl. alkalmassági feltétel), a szerződés feltételeiben, vagy a kiválasztásban. Amennyiben csak papírigényénél érvényesíti a környezeti szempontot, akkor zöld beszerzési gyakorlatát ne itt, hanem a 32. szempontnál értékelje. A pályázat benyújtását megelőzően tájékozódnia kell a piacon, hogy figyelembe vehesse a piaci információkat! Bővebb információ: Melléklet [18], [19]. Feltételek / ellenőrzés: A vállalat azt jelenti, hogy a projekthez kapcsolódó összes beszerzésben értelmezi a környezetvédelmi szempontok (1. természeti erőforrások megőrzése, beleértve anyagtakarékosság, energiatakarékosság, és megújuló erőforrások használata azok megújulási kapacitásán belül; 2. természetes térszerkezet megőrzése; 3. károsodások elkerülése) mindegyikét az ajánlatkérés tárgya, részletes leírása, a beszállítótól elvárt követelmények, a kiválasztás, és a szerződés feltételei körében; ÉS az ajánlatkérés minél több, de legalább egy szakaszában, vagy a dokumentációban valamelyik környezetvédelmi szempontot adekvát, de egyértelműen azonosítható formában alkalmazza, valamint a beszerzés környezeti kímélő szempontjait tudatosítja az érintettekben (munkavállalók, beszállítók, partnerek, célcsoport stb.). Igazolása pályázati/közbeszerzési felhívás, vagy beszerzési dokumentációk és/vagy belső szabályozó dokumentum, termék, alapanyag ismertetői, szerződések vonatkozó részei alapján.

Adható pont: 1

16. Partnerség építés a projekttervezés és végrehajtás során [Igen/nem]

A projekt egyik sikere, hogy az érintettek bevonásával határozzák meg a célokat, a megoldandó problémákat, és a célközönséget folyamatosan bevonják a projekt tervezésébe, monitoringjába, értékelésébe. A szempont vállalása esetén a bevont társadalmi szervezetnek helyi és a térség fenntartható fejlődését szolgáló társadalmi szervezetnek kell lennie, amelyet legalább 2006 dec. 31-e előtt bejegyeztek, és velük formalizált partnerségi megállapodást kötöttek (pl. együttműködési megállapodás, szerződés). Feltételek / ellenőrzés: A pályázat benyújtásakor mellékelt partnerségi megállapodás, nyilatkozat, valamint a partnerségi vélemények pályázatba integrálása alapján legalább egy társadalmi szervezetet a tervezésbe és a megvalósításba bevontak, majd az együttműködés él a projekt befejezéséig.

Adható pont: 1

A természetes térszerkezet megőrzését szolgálják a 17.-24. szempontok.

24. Helyszínválasztáskor környezetbarát közlekedési (elérhetőségi) szempontok érvényesítése [Igen/nem]

Közösségi igényeket kiszolgáló létesítmények / központok környezetében a forgalomnövekedés várható. Fontos szempont, hogy a megközelítés környezeti kímélő lehetőségeit a projekt biztosítsa. A szempont magába foglalja az intézményhez eljutást szolgáló utak, útszakaszok felülvizsgálatát és fejlesztését a megfelelő mértékű és minőségű gyalogos- és kerékpárforgalom, illetve a tömegközlekedés biztosítása érdekében stb. Fejlesztendő útvonalak esetében a szempont célja, hogy ne csak az egyedi szállítási igények kielégítését szolgálják, hanem a tömegközlekedés illetve a kerékpár közlekedés lehetőségeit is bővítsék. Előnyt kell élvezzenek ezért az olyan fejlesztések, ahol az úthálózat fejlesztés elsődleges célja mellett a tömegközlekedéssel való elérhetőség javítására is gondot fordítanak, illetve a projekt tartalmaz kerékpár út fejlesztést is. Fontos vizsgálandó és érvényesítendő szempont, hogy azonos útvonalon a közúti tömegközlekedés fejlesztése ne rontsa a vasúti tömegközlekedés gazdaságosságát

² http://fenntarthato.hu/fesztival/zold_fesztival_ajanlasok.pdf; <http://www.hcb.hu/downloads/study32.pdf>

(fennmaradásának biztonságát). Bővebb információ: Melléklet [12, 13] [24]. Feltételek / ellenőrzés: A pályázat alapján a telephely, a beruházási- vagy képzési-kampányhelyszín kiválasztása során környezetbarát közlekedési módokkal (gyalogos, kerékpár, tömegközlekedés) megközelíthető helyszíneket választ; vagy útépitésen kívüli egyéb építési tevékenységeknél kerékpártárolót, zuhanyozót, öltözőt tervez a környezetbarát közlekedők érdekében. Pályázat, tervdokumentációk, kiviteli terv, engedélyek alapján a szolgáltatási (képzési, kampány) helyszín esetén az alternatív helyszínek környezetbarát elérhetőségi értékelése megtörtént. A befejezéskor a pályázó dokumentumokkal igazolni tudja a szempont érvényesülését. A pályázat benyújtásakor és befejezésekor is igen-nel kell válaszolni.

Adható pont: 0,5

3.2. II. Fenntartható fejlődést szolgáló rész-szempontok

35. Újrahasznosított papír használat bevezetése és/vagy növelése az irodai és nyomdai munkák során [Igen/nem]

A szempont vállalása esetén beszerzésre kerülő irodai papírok egy (minél nagyobb) része újrahasznosított rostanyagból (másodnyersanyagból) készül, a fehéritéséhez klórmentes vegyszert alkalmaznak. Nem hivatalos dokumentumok nyomtatását már egy oldalon használt papírra tesszük. Papír vásárlásakor előnyben részesítjük a környezetbarát termékjelekkel ellátottakat pl. FSC (fenntartható erdőgazdaság) vagy Környezetbarát Termék. Összefügg a d2) kötelezően megadott adattal. Bővebb információ: Melléklet [18]. Feltételek / ellenőrzés: A vállalat azt jelenti, hogy a pályázó irodai papír- (A4-es vagy erre átszámolt írólap, nyomtató papír) felhasználásában az újrahasznosított papír aránya a támogatási szerződés aláírását követő évben eléri a teljes papírfelhasználás 15%-át, és ez az arány a fenntartási időszak végéig nem csökken. A higiéniai és (nyomtatási tevékenységet kivéve) a technológiai papírhasználatokat nem szabad figyelembe venni. Bizonylatok és nyilatkozatok alapján ellenőrizhető.

Adható pont: 0,5

43. Összes keletkezett hulladék mennyiségének csökkentése [t]

A hulladékkeletkezés megelőzése a legmagasabb rangú környezeti célkitűzés a hulladékhierarchiában. A szempont célja, hogy a pályázó fordítson figyelmet a hulladékok keletkezésének megelőzésére. Hulladék keletkezését gondos beszerzésekkel és folyamattervezéssel kell elsősorban megelőzni. Ahol lehet, rendszeren (szervezeten) belüli anyaghasznosítási lehetőségeket kell keresni. A folyamattervezéshez kapcsolódó, hulladékszegénységet (is) célul kitűző anyagforgalmi, teljesítményértékelési, beszerzési tervek is alkalmasak. A fejlesztést végrehajtó szervezet egyéves működése során keletkező szilárd, és hasznosítónak vagy ártalmatlanítónak (akár szállítón keresztül) átadott, azaz a szervezet területét elhagyó szilárd hulladék mennyiségét kell megadni a pályázat benyújtását megelőző évre, valamint a projekt befejezés évére. Nem szabad beszámítani az egyszerű kapacitáscsökkentésből, teljesítménycsökkentésből származó hulladékcsoökkentést. Figyelem: a 33. + 42. sorok számlálóinak összege általában megfelel a 43. sor kiindulási értékének, illetve a 43. sor a 33. és a 42. sor nevezőjét adja. Feltételek / ellenőrzés: Amennyiben a pályázó a mutató benyújtáskori értékének legalább 20%-os csökkentését vállalja a projekt befejezésére, vagy amennyiben a projekt befejezésekor nem (és esetleg jelenleg sem) keletkezik semmilyen hulladék, a szempont elfogadható. Új funkció fejlesztésekor igazolni kell, hogy fejlesztés eredménye-ként legalább ennyivel jobb az adott ágazatban használatos megoldásoknál. Vállalati, szervezeti hulladék nyilvántartások, vagy szállítólevelek és számlák alapján igazolható a teljesítés.

Adható pont: 0,5

48. Rendszeres környezet-egészségügyi kockázat értékelések készítése vagy gyakoriságának növelése [db]

Valamennyi szervezet, de elsősorban azok, amelyek szennyező anyagokat bocsátanak ki a környezetükbe, károsíthatják dolgozóik és a szomszédságukban élő emberek egészségét. Az ilyen pályázó feladata, hogy eljárást dolgozzon ki és alkalmazzon a környezetszennyezési kockázatok egészségügyi hatásainak elemzésére és minimalizálására. A pályázó e szempont választásával vállalja, hogy önkéntesen elkészíti az értékelést és évente legalább egyszer vagy többször aktualizálja. A környezet-egészségügyi kockázat értékelésnek nincsenek előírt formai követelményei, azonban legalább az alábbi elemeket kell tartalmaznia: veszélyazonosítás, kibocsátások előfordulási gyakoriságának meghatározása, következményértékelés, terjedési és hatásmodellek alkalmazásával, kockázati mérőszámok előállítása és elfogadható kockázat megállapítása. Feltételek / ellenőrzés: Amennyiben a kockázateértékelésre nem kötelezett, de szennyezőanyagot kibocsátó pályázó szervezet legalább évente 1 kockázateértékelést végeztet; illetve a kockázateértékelésre kötelezett a kötelezésnél többet készít, és

az elért éves értékelési gyakoriság nem csökken. Aktualizált környezet-egészségügyi kockázat értékelés megléte (cégvezetés által elfogadott dokumentum) alapján ellenőrizhető.

Adható pont: 0,5

49. Egészséges, helyi- vagy bio-élelmiszerek alkalmazása az étkeztetésben [Igen/nem]

Az üzemi étterem alapanyag-beszerzésekor tartósítószer mentes, természetes színezéket tartalmazó, természetes összetevőkből álló élelmiszereket választ. Az elkészítés során vitamin megőrző technikát alkalmaz. A beszerzés nagy részben helyi piacról történik, friss zöldségek, gyümölcsök és hús megvételével. Az intézményi étkeztetés esetében szükséges ellenőrizni az étkeztetést biztosító szervezet alapanyag beszerzését, igazoló dokumentumait. Feltételek / ellenőrzés: Amennyiben a pályázó szervezeti étkeztetésében az étkeztetést végző nyilatkozatai vagy bizonylatai szerint az élelmiszerek legalább 15%-a egészséges, vagy helyi eredetű vagy bioélelmiszer, a pályázat benyújtásának évétől folyamatosan.

Adható pont: 0,5

56. Önkéntes gondnokság: működési területen a kulturált, tiszta környezet fenntartásának segítése [m²]

Az önkormányzat / intézmény / szervezet működési területén önkéntes környezet fenntartási tevékenységet végez pl. elhagyott szemét rendszeres gyűjtése, közterület gondozás, környezettudatos útkarbantartás, szemétszedés, parlagfű mentesítés, virágültetés stb. A szempont vállalása esetén az önkéntesen ellátott (gondozott), vagy a kötelezően ellátott de a kötelező mértéken felül gondozott terület nagyságát kell megadni. Működési területnek legfeljebb a projekt hatásterületébe legalább félig beletartozó kistérségek érthetők. Feltételek / ellenőrzés: Amennyiben a pályázó vállalja a mutató benyújtáskori értékének növelését a projekt befejezéséig, vagy ha ez eléri vagy meghaladja a 1000m²-t, ezen tevékenység fenntartását. Az ellátott tevékenységeket tervező és igazoló dokumentumok, számlák alapján ellenőrizhető.

Adható pont: 0,5

58. A társadalmi bizalom szintjének növekedését szolgáló megoldások száma [db]

Az adott szervezettel kapcsolatos társadalmi bizalom erősíthető, ha a szervezet a társadalom számára biztosítja az átláthatóságot „tisztá” működésével kapcsolatban, és elkötelezettségét saját társadalmi és természeti környezete iránt. A társadalmi bizalmat erősítő megoldások lehetnek: pl. nyílt nap, kollektív szerződés, üvegzebe, panaszkezelés, korrupcióellenes intézkedések stb. A szempont vállalásakor a pályázó valamely választott megoldás(ok) megvalósítása és fenntartása iránt kötelezi el magát. A szempont vállalásakor a megoldások számát kell megadni, 12 hónapra. A szempont elfogadásához legalább a megvalósítás első évére 1 megoldás vállalása, és projekt befejezéséig növekvő, aztán stagnáló darabszám szükséges, ellenőrzése a választott megoldások dokumentációja, az ezekkel kapcsolatos információk nyilvánosságának és elérhetőségének igazolása.

Adható pont: 0,5

60. Partnerei vagy társadalmi környezete számára szervezett környezettudatos vagy fenntarthatóság tanulásával kapcsolatos akciók, események száma [db]

A pályázó vállalja, hogy szervezete profiljához illeszkedően vagy egyéb területen a társadalom számára környezettudatos vagy fenntarthatóság tanulásával kapcsolatos akciókat, képzést, eseményeket, programot szervez. A szempont vállalásakor az évente vállalt akciók, események számát kell megadni. Környezettudatos vagy fenntarthatóság tanulásával kapcsolatos akció lehet pl. veszélyes hulladékgyűjtés, egészséges lakókörnyezet ünnep, ingyenes vagy kedvezményes mérések, nyílt nap környezeti tartalommal stb. Ellenőrzése: Meghívók, helyi újság felhívásai, egyéb dokumentumok (pl. fotók, cikkek), számlák. A vállalás elfogadásához a mutató benyújtáskori értékének növelése, és a támogatási szerződés aláírásától legalább évente 1 megoldás vállalása szükséges.

Adható pont: 0,5

MELLÉKLET: HASZNOS INFORMÁCIÓFORRÁSOK

3. fejezetben hivatkozott információforrások

[4] Útmutató a fenntarthatósági jelentések elkészítéséhez (magyar nyelven):
http://www.globalreporting.org/NR/rdonlyres/82DB4DF1-0D95-4C02-AC1A-CCD059D9052F/0/G3_Hungarian.pdf

[5] Turchanyi Gyula - Szilávik János (2002): Útmutató a Fenntartható Fejlődés Helyi Programjai (Local Agenda 21) elkészítéséhez BM Önkormányzati Tájékoztató különszám, 2002 www.prof-turchanyi.eu/documents/Helyi_Agenda_21_utmutato.pdf

- Klimabündnis: <http://www.klimabuendnis.org/>
ICLEI (International Council for Local Environmental Initiatives)
<http://www.iclei.org/index.php?id=1387®ion=WCE>
- [8] Környezet-menedzsment (szerk. Kósi Kálmán – Valkó László), Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem. Budapest, 2006
- [9] Tóth Gergely: Környezeti teljesítményértékelés. Környezettudatos Vállalatirányítási Egyesület. Budapest, 2001
- [10] A környezettudatosság mérésének papír-ceruza módszerei. Ökoiskolák hálózata. www.okoiskola.hu
Iskolazöldítési tanácsadók: http://www.mkne.hu/tanacsado_db.php
- [11] MSZ EN ISO 19011:2003, Útmutató minőségirányítási és/vagy környezetközpontú irányítási rendszerek auditjához
- [12] Fenntartható városi közlekedési irányelvek. SMILE – Towards Sustainable Urban Transport Policies: Recommendations for Local Authorities. May, 2004 c. Európai Unió kézikönyv kivonatos összefoglalása. <http://www.mut.hu/dok/06korelo.doc>
- [13] Munkába, iskolába – környezetbarát módon! Tanácsok és hasznos információk a 2005. évi Európai Mobilitási Hét megszervezéséhez. Európai kézikönyv helyi önkormányzatok számára. http://www.kvvm.hu/cimq/documents/emh_kezikonyv.doc
- [14] Szántó K. – F. Holényi M: Ökológus településfejlesztés. Ybl Miklós Főiskola, Magasépítészeti Tanszék kiadványa. A TEMPUSJEP- 09015/95 program. <http://www.pannonmuhely.hu/pdf/telepules.pdf>
- [15] Kiáltvány az élő utcákért. Gyalogosok Szövetsége. Nagy-Britannia, 2001. www.livingstreets.org.uk Magyarul elérhető: a Lélegzet c. kiadvány XII. évfolyam 7-8. számában: <http://www.lelegzet.hu/archivum/2002/07/0075.hpp>
- [16] Dr. Fi István: Utak és környezetük tervezése. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem. Építőmérnöki Kar. Út és vasútépítési Tanszék. Budapest, 2002. http://www.uvt.bme.hu/targyak/uttermv/fi_uk.pdf
- [17] www.ippc.hu
- [18] Zöld közbeszerzés! A környezetvédelmi szemléletű közbeszerzés kézikönyve. Az EU Bizottság belső munkadokumentuma SEC(2004) 1050 Brüsszel 2004.8.18. http://www.kozbeszerzes.hu/static/uploaded/document/Zold_kozbeszerzes_handbook_HU.pdf
- [19] Zöld beszerzési kézikönyv önkormányzatok számára. Készült a Környezetvédelmi Alap Célelőirányzat támogatásával. Környezettudományi Központ. Budapest, 2003.: <http://www.ktk-ces.hu/kezikonyv.doc> Energiatudatos közbeszerzés: http://www.kozbeszerzes.hu/static/uploaded/document/ktk_energiatud_kiadv.pdf
- [20] 10/1995.(IX.28.)KTM rendelet A környezetvédelmi termékdíjról, továbbá egyes termékek környezetvédelmi termékdíjáról szóló 1995. évi LVI. Tv. végrehajtásáról
94/2002.(V.5.)Korm. rendelet A csomagolásról és a csomagolási hulladék kezelésének részletes szabályairól
- [21] 213/2006. (X.27.) Korm. rendelet az üvegházhatású gázok kibocsátási egységeinek kereskedelméről szóló 2005. évi XV. Törvény végrehajtásának egyes szabályairól
http://www.undp.hu/oss_hu/tartalom/tanulmany/tan_uveghaz/tan_uveghazh.pdf
http://bioenergy.ornl.gov/papers/misc/energy_conv.html
- [23] Közlekedésbiztonsággal kapcsolatos információk: http://ec.europa.eu/health-eu/my_environment/road_safety/index_hu.htm
- [24] Mészáros Péter: A kerékpározás fejlesztésének szükségessége és lehetőségei – a holland tapasztalatok tükrében. Magyar Közlekedési Klub, 2006
<http://www.khem.gov.hu/data/cms1168940/kerparoskozlekedes.pdf>
- [25] Óshonos fák listája <http://www.foek.hu/programok/oshonos.html>
Király G., Molnár Zs., Bölöni J., Csiky J., Vojtkó A.(szerk.) (2008): Magyarország földrajzi kistájainak növényzete. MTA ÖBKI, Vácrátót, 248 p.

Bővebb információ a fenntarthatóságról

Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács honlapja - <http://www.nfft.hu/fooldal/>

2007 júniusában elfogadott kormánystratégia: Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia -

http://www.nfft.hu/dynamic/nemzeti_fenntarthato_fejlodesi_strategia.pdf

Az Európai Unió VI. Környezetvédelmi Akcióprogramja (angolul) -

www.ff3.hu/upload/6_action_plan_en.pdf

Európai Unió Fenntartható Fejlődési Stratégiája - http://www.nfft.hu/dynamic/renewed_eu_sds_hu.pdf

Autonóm település, autonóm kistérség: <http://www.foek.hu/nyomtatottkiadv/autonomkisregio.pdf>;

<http://epiteszforum.hu/hu/node/5233>

A fenntartható fejlődés honlapja - www.ff3.hu

Magyar Környezeti Nevelési Stratégia - <http://www.mkne.hu/strategia/strategia.pdf>

További kapcsolódó jogszabályok elérhetők az alábbi honlapokon

www.nfu.hu – Nemzeti Fejlesztési Ügynökség honlapja

www.kvvm.hu – Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium honlapja

www.magyarorszag.hu – Miniszterelnöki Hivatal Elektronikus kormányzat-központ